

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 13.11.2023.

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027 (VNS 1/2023 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 13.11.2023.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- budjettineuvos Outi Luoma-Aho, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Susanna Grimm-Vikman, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Tuomas Helminen, sosiaali- ja terveysministeriö
- talousjohtaja Mikko Staff, sosiaali- ja terveysministeriö
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- pääjohtaja Outi Antila, Kansaneläkelaitos
- aktuaaripäällikkö Pertti Pykälä, Kansaneläkelaitos
- taloussuunnittelupäällikkö Sami Rapiokallio, Kansaneläkelaitos
- johtava tutkija Juha Honkatukia, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- kehittämisjohtaja Anu Muuri, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- palvelujärjestelmäjohtaja Anu Niemi, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- erikoistutkija Joonas Ollonqvist, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- johtaja Mika Salminen, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- tutkimusjohtaja Taneli Raivio, HUS-yhtymä
- hyvinvointialuejohtaja Jari Jokela, Lapin hyvinvointialue
- konsernipalvelujohtaja Juhani Sand, Pirkanmaan hyvinvointialue
- Hyvinvointialuejohtaja Kirsi Leivonen, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
- hyvinvointialuejohtaja Timo Aronkytö, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

- erityisasiantuntija Anna Järvinen, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- apulaisprofessori Paulus Torkki, Helsingin yliopisto
- sairaalapalvelujen vastuualuejohtaja Juha Paloneva, Keski-Suomen hyvinvointialue
- Helsingin yliopisto, lääketieteellinen tiedekunta
- Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Etelä-Savon hyvinvointialue
- Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Pohjanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Savon hyvinvointialue
- Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan pääluokan loppusumma talousarvioesityksessä on noin 16,2 mrd. euroa, mikä on 134 milj. euroa suurempi kuin kuluvan vuoden varsinaisessa talousarviossa. Määrä on noin viidennes valtion budjetista. Julkisen talouden suunnitelman mukaan kehyskauden lopussa summa on 15,2 mrd. euroa. Suurin vaikutus on sosiaaliturvaan tehtävillä uudistuksilla, jotka vähentävät valtion menoja noin miljardilla eurolla kehyskauden lopussa ottaen huomioon asumistuki- ja toimeentulomenojen kasvu uudistusten seurauksena. Hallinnonalan määrärahoista käytetään eläkemenoihin noin 35 %, perhe- ja asumiskustannusten tasaukseen sekä perustoimeentulotukeen noin 30 %, työttömyysturvaan noin 11 %, sairausvakuutukseen noin 15 %. Vuonna 2027 työllisyysasteen arvioidaan olevan 75,2 %. Työttömyysasteen arvioidaan puolestaan laskevan ja vuonna 2027 työttömyysasteen arvioidaan olevan 6,4 %.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisesti sosiaaliturvaan tehdään useita määrärahatarvetta pienentäviä uudistuksia. Merkittävimpänä yksittäisenä säästötoimenpiteenä kansaneläkeindeksiin ja kuluttajahintoihin sidottujen etuuksien indeksikorotukset jäädytetään vaalikaudeksi pois lukien toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, elatustuki ja lääkekustannusten vuosiomavastuu. Tämä vähentää määrärahatarvetta pääluokassa nimellisesti arvioiden n. 380 milj. eurolla kehyskauden lopussa.

Perhe- ja asumiskustannusten tasaukseen, perustoimeentulotukeen ja eräisiin palveluihin esitetään yhteensä 4,8 mrd. euroa, lisäystä 105 milj. euroa. Lapsiperheiden asemaa vahvistetaan 54 milj. euron perhepaketilla, joka sisältää lapsilisien korotukset alle 3-vuotiaiden lasten sekä 4. ja 5. lapsen lapsilisiin sekä lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen nostamisen. Vuodesta 2025 alkaen muutosten yhteisvaikutus on 65 milj. euroa.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

Toimeentulotuen hyväksyttävien asumismenojen muutosten arvioidaan vähentävän määrärahaa tarvetta 7 milj. euroa ensi vuonna ja 31 milj. euroa vuodesta 2025 lukien. Asumistuen muutosten arvioidaan vähentävän määrärahatarvetta 190 milj. euroa ensi vuonna ja kehyskaudella 330 milj. euroa.

Työttömyysturvan menojen (noin 2,2 mrd. euroa) arvioidaan vähenevän noin 187 milj. euroa ensi vuonna ja laskevan noin 1,5 miljardiin euroon kehyskaudella.

Sairausvakuutuksen valtion osuus (2,32 mrd. euroa) kasvaa noin 23 milj. euroa ensi vuonna ja on kehyskauden lopussa 2,47 mrd. euroa. Määrärahan lisäykset johtuvat muun muassa lääkärinpalkkioiden sairausvakuutuskorvausten korotuksesta, lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutuksen parantamisesta sekä lääkekustannusten vuosiomavastuun pysyvästä muutoksesta. Määrärahan tasoa vähentävät kehyskaudella ammatillisen kuntoutuksen, lääkkeiden korvattavuuteen ja apteekkitalouteen tehtävät muutokset.

Hallitusohjelman mukaisesti sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen kohdennetaan ensi vuonna 20 milj. euroa ja vuosittain enenevästi siten, että vuonna 2027 määrä on 40 milj. euroa.

Avustuksiin yhdistyksille ja säätiöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tehdään hallitusohjelman mukaisesti valtionavustusten tason vähennys, joka on 50 milj. euroa kehyskauden alussa ja 100 milj. euroa kehyskauden lopussa. Avustusmomentin taso laskee kehyskauden lopussa 282,8 milj. euroon.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tukemiseen suunnataan ensi vuonna 361 milj. euroa (-65 milj. euroa). Hallitusohjelman mukaiseen investointiohjelmaan kohdennetaan sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa 81,3 milj. euroa vuonna 2024. Määrärahaa käytetään muun muassa digitalisaatio-ohjelmaan (4 milj. euroa), Hyvän työn ohjelmaan (3,5 milj. euroa), ikäihmisten toimintakyvyn, kotona pärjäämisen ja omaishoitajien tukemiseen (6,5 milj. euroa) sekä lääkärin vastaanottopalkkioiden sairausvakuutuskorvauksen korotukseen (65 milj. euroa).

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliseen tiedonhallintaan ehdotetaan vuosille 2025—2027 yhteensä n. 59 milj. euron määrärahaa, joka sisältää 6 milj. euroa sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatio-ohjelmaan.

Valiokunta pitää julkisen talouden kestävyysvähvistämisen kannalta välttämättömänä, että työllisyyttä parannetaan ja turvataan toimivat hyvinvointipalvelut ja hyvinvointiyhteiskunta. Valiokunta pitää tärkeänä painopisteen asettamista perustason palveluihin ja ennalta ehkäiseviin palveluihin, ennalta ehkäisyyn ja vaikuttavuuteen.

Hyvinvointialueiden rahoitus

Hyvinvointialueet rahoittavat toimintansa pääosin valtion rahoituksella, eikä niillä ole verotusosuutta. Rahoitus on yleiskatteista valtion rahoitusta ja se jaetaan hyvinvointialueille laskennallisten sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävien palvelutarvetta ja olosuhteita kuvaavien tekijöiden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevien tekijöiden perusteella. Hyvinvointialueiden rahoituksen taso tarkistetaan vuosittain. Hyvinvointialueiden laskennalli-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

sen rahoituksen tasoa korotetaan vuosittain hyvinvointialueindeksillä parantamaan rahoitusjärjestelmän reaktiokykyä hintatasossa tapahtuviin muutoksiin.

Hyvinvointialueiden vuoden 2023 rahoitus perustuu kunnilta hyvinvointialueille siirtyvien tulojen ja kustannusten siirtolaskelmaan, jotka on laskettu vuoden 2021 tilinpäätöstietojen ja vuoden 2022 talousarvotietojen perusteella. Lopulliset laskelmat valmistuvat loppuvuoden 2023 aikana. Hyvinvointialueiden rahoitus korjataan tämän jälkeen vastaamaan lopullista siirtolaskelmaa.

Hyvinvointialueiden yleiskatteiseen rahoitukseen ehdotetaan hallituksen esityksessä yhteensä n. 24,7 mrd. euroa vuonna 2024 sisältäen 551 milj. euroa vuonna 2024 maksettavaa kertakorvausta, jonka hyvinvointialueet kirjaavat vuoden 2023 tuloksi. Hyvinvointialueiden yleiskatteinen rahoitus kasvaa vuonna 2024 n. 4,0 mrd. euroa verrattuna vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon. Kasvua selittää se, että n. 1,9 mrd. euroa vuoden 2023 rahoituksesta maksettiin ennakollisesti jo vuoden 2022 talousarviossa. Lisäksi rahoitusta nostaa mm. kunnilta hyvinvointialueille siirtyvien kustannusten tarkentuminen, kustannustason nousu (indeksikorotus), ennakoitu palvelutarpeen kasvu sekä yliopistosairaalalisä.

Vuonna 2024 hyvinvointialueiden tehtäviä koskevan lainsäädännön muutokset (hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen noston voimaantulon siirto, perusterveydenhuollon hoitoon pääsyn enimmäisajan muutos, lastensuojelun jälkihuollon ikärajan lasku, tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa olevien potilaiden oikeusturvan lisäys) kasvattavat hyvinvointialueiden rahoitusta vuoteen 2023 verrattuna nettomääräisesti n. 5 milj. euroa. Aiemmin tehtyihin säädösmuutoksiin perustuen lisäys olisi yhteensä n. 110 milj. euroa. Pääministeri Orpon hallituksen toimet puolestaan vähentäisivät esityksen mukaan hyvinvointialueiden rahoitusta yhteensä n. 105 milj. euroa.

Hyvinvointialueille maksettavat valtionavustukset ja muut korvaukset ovat vuonna 2024 yhteensä n. 270 milj. euroa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että hyvinvointialueiden rahoituksen on turvattava perustuslain edellyttämällä tavalla riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastustoimen tehtävien järjestäminen. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhtenä tavoitteena on myös kustannusten kasvun hillintä.

Rahoitusmalli sisältää siten kannusteita kustannusten kasvun hallintaan, jolloin voidaan turvata myös osaltaan julkisen talouden kestävyyttä. Lähtökohtaisesti hyvinvointialueiden tulee sopeuttaa menokehityksensä valtion rahoituksen asettamiin puitteisiin. Tätä tukevat myös hyvinvointialueiden taloutta koskevat säännökset.

Hyvinvointialueiden rahoituslain mukaisesti hyvinvointialueilla on oikeus saada valtiolta lisärahoitusta se määrä, joka on tarpeen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen palvelujen turvaamiseksi, jos rahoituksen taso muutoin vaarantaisi perustuslaissa turvattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen tai perusoikeuksiin liittyvien pelastustoimen palvelujen järjestämisen. Hallituksen esityksessä tarkoitusta varten ehdotetaan 1 milj. euroa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että tässä kyse on teknisestä arviomäärärahamentista, joka mahdollistaa vuoden aikana esiin nousevien lisärahoitustarpeiden käsittelyn, eikä momentin määrärahatarpeen kokonaisarviointia ole tehty.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

Valiokunta toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistuksessa on kyse mitattavasta uudistuksesta ja hyvinvointialueiden toiminta on vasta alkuvaiheessa. Rahoitusmallista ja siihen liittyvistä tarkistus-, lisärahoitus- tai muista menettelyistä ei ole vielä kokemuksia. Valtioneuvoston selonteon mukaan hyvinvointialueiden kustannuksien arvioidaan kasvavan kuluvana vuonna keväällä ennustettua nopeammin (VNS 1/2023 vp, s. 66). Kustannusten nopeaa kasvua selittävät ennakoitua nopeampi hintojen nousu vuonna 2023 sekä hyvinvointialueita koskevat palkkaratkaisut, jotka kiihdyttävät kustannusten kasvua tulevina vuosina. Lisäksi hyvinvointialueiden tehtäviä koskevaan lainsäädäntöön on tehty ja tehdään vuoden 2023 aikana muutoksia. Hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyteen liittyy siten useista syistä johtuvia epävarmuuksia.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on nostettu esiin huoli hyvinvointialueiden rahoituksen riittämättömyydestä. Hyvinvointialueet kiinnittävät huomiota siihen, että alueiden talouksien mittavat alijäämät osoittavat, että valtion rahoituksen taso on riittämätön kattamaan perustuslaissa turvattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastuspalvelujen kustannuksia. Hyvinvointialueiden kustannusten todetaan perustuvan kunnilta siirtyviin kustannuksiin. Myös muutokustannusten todetaan rasittavan alueiden talouksia. Hyvinvointialueet ovat esittäneet alijäämän kattamiskauden pidentämistä talouden sopeuttamisen mahdollistamiseksi.

Asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota myös hyvinvointialueindeksiin, jolla tarkistetaan alueiden rahoitusta seuraavalle vuodelle. Saadun selvityksen mukaan indeksi on tarkentunut merkittävästi alaspäin kevään 2023 julkisen talouden suunnitelmasta, eikä vastaa todellista hyvinvointialueiden kustannusten kasvua. Indeksillä huomioi hyvinvointialueita koskevat palkkaratkaisut vain osittain, koska hyvinvointialueita sitovien työehtosopimusten kustannusvaikutukset ylittävät merkittävästi yleisen ansiotasokehityksen, johon indeksin laskenta perustuu. Hyvinvointialueiden ansiotaso kasvaa muun muassa palkkaratkaisujen johdosta nopeammin kuin yleinen ansiotaso, jonka ennusteeseen hyvinvointialueiden rahoituksen indeksitarkistus on sidottu.

Valiokunta pitää tärkeänä hallituksen tavoitteita (HE 41/2023 vp, s. Y7) parantaa suomalaisten elintasoa, kääntää Suomen talous kestäväan kasvuun ja taistaa hyvinvointia uhkaava velkaantumiskehitys. Hyvinvointialueiden menojen kasvun hillintään tähtäävillä toimilla on näiden tavoitteiden saavuttamisessa keskeinen merkitys. Valiokunta toistaa kuitenkin aiemman kantansa (StVL 13/2022 vp, s. 5) ja korostaa, että hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyttä tulee heti toiminnan alusta, erityisesti muutosvaiheessa, seurata ja arvioida huolellisesti sekä tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin, jotta perustuslaissa turvattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus ei vaarannu millään hyvinvointialueella eikä minkään väestöryhmän tai sairauksien hoidon osalta. Hyvinvointialueet eroavat toisistaan monin tavoin. Esimerkiksi väestön kasvu ja ikärakenteen muutokset ja näistä aiheutuva kustannusten kasvu eivät ole samanlaisia kaikilla alueilla. Näin ollen hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyden seurannassa tulee arvioida myös sitä, vastaako laskennallinen rahoitus oikeudenmukaisella tavalla nopean väestönkasvun alueiden kustannusten kasvun tarpeisiin.

Valiokunta pitää sinänsä alijäämän kattamisvelvoitetta valtion talouden tasapainottamisen näkökulmasta perusteltuna, mutta toteaa, että rahoitusta koskevan sääntelyn toimivuutta on seurattava ja arvioitava myös alijäämän kattamisajan pituuden osalta, koska riittämätön rahoitus suhteessa palvelutarpeisiin voi johtaa hyvinvointialueilla epätarkoituksenmukaisiin ja lyhytnäköisiin toimenpiteisiin talouden sopeuttamiseksi sen sijaan, että sopeutustoimet toteutettaisiin vaikutta-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

vuustietoon perustuen pitkäjänteisesti ja vastuullisesti. Valiokunta toteaa, että kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien, kun vastaava aika hyvinvointialueilla on kaksi vuotta. Valiokunta toistaa lisäksi aiemman kantansa (StVL 8/2022 vp, s. 5), jonka mukaan on tärkeää, että valtioneuvosto seuraa ja arvioi, kuinka hyvinvointialueindeksi vastaa kustannustason muutokseen. Etenkin, kun hyvinvointialueindeksin sisältämä ansiotasoindeksi perustuu yleiseen ansiotasoon, se ei välttämättä huomioi sosiaali- ja terveydenhuollon ansiokehitystä realistisella tavalla. Tarvittaessa sääntelyä sekä alijäämän kattamisvelvoitteesta että hyvinvointialueindeksistä on muutettava.

Valiokunta toteaa, että nyt jo toteutetun hallinnollisen muutoksen jälkeen on tärkeää uudistaa palveluja, jotta uudistuksen tavoitteet palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta ja laadusta sekä kustannusten kasvun hillinnästä toteutuu. Hyvinvointialueilla on tärkeää kehittää uudenlaisia palvelujen toteutustapoja hyödyntäen aiempaa suurempien järjestäjien koko henkilöstön osaamista. Kansallinen ohjaus ja tuki on tärkeää, jotta varmistetaan tietojärjestelmien ja teknologisten ratkaisujen nykyistä sujuvampi hyödyntäminen sekä tiedolla johtamisen kehittäminen palvelujärjestelmän kustannusvaikuttavuuden edistämiseksi. Vaikuttavuusperustainen palvelujen toteutus ja palvelujärjestelmän ohjaus edellyttävät nykyistä kattavampaa vankkaa tietopohjaa, jota tulee rakentaa pitkäjänteisesti ja kustannustehokkaasti. Valiokunta korostaa myös hankintaosaamisen kehittämisen merkitystä suhteessa ostopalvelujen toteutukseen. Lisäksi tarpeettoman byrokratian karsimisella sekä tukipalvelujen keskittämällä voidaan hillitä palvelujärjestelmän kustannuksia.

Henkilöstövaje ja palvelujen saatavuus

Hyvinvointialueiden palvelutarpeeseen vastaamisen keskeisin haaste liittyy riittävän rahoituksen lisäksi henkilöstön saatavuuteen. Hyvinvointialueiden yhä vaikeutunut työvoimapula on heikentänyt palvelujen saatavuutta. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden rekrytointi aiheuttaa haasteita käytännössä koko Suomessa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisten perusteella vaje osaavasta henkilöstöstä on pahentunut ja heikentää lakisääteisten palveluiden saatavuutta ja laatua hyvinvointialueilla. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavuuden ongelmat ovat laaja-alaisia ja koskevat useita ammattiryhmiä. Ennusteet sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön eläköitymisestä indikoivat vaikean tilanteen jatkuvan myös tulevaisuudessa.

Henkilöstövajetta on etenkin lasten, nuorten ja perheiden sekä ikääntyneiden palveluissa. Lisäksi henkilöstön riittävyyteen ja saatavuuteen liittyviä ongelmia on esiintynyt koko Suomen alueella erityisesti lastensuojelussa sekä mielenterveyspalveluissa. Terveyskeskusten lääkäri- ja hammaslääkärivaje on huomattava. Hyvinvointialueiden vaikeutunut työvoimapula on heikentänyt myös erikoissairaanhoidon kiireettömän hoidon saatavuutta. Erityisesti psykiatrasta erikoissairaanhoidon odottavien lukumäärät ovat olleet voimakkaassa kasvussa viime vuosina.

Valiokunta yhtyy huoleen henkilöstön saatavuuden ongelmista. Valiokunnan näkemyksen mukaan oikea-aikainen hoitoon pääsy ja sosiaalipalvelujen saatavuus on välttämätöntä, jotta varmistetaan perustuslaissa turvattujen sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen toteutuminen. Riittävän ja osaavan henkilöstön saatavuuden varmistamiseksi tarvitaan useita erilaisia toimenpiteitä, jotta turvataan oikea-aikainen palvelujen saatavuus. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus kiirehtii työryhmytyötä ja tarvittavia toimenpiteitä, jolla helpotetaan hyvinvointialueiden painetta turvautua henki-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

löstömenoja lisäävän vuokrahenkilöyritysten palveluihin. Myös ammatinharjoittamallin hyödyntämistä tulee edistää.

Perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisaika tiukentui 1.9.2023 kolmesta kuukaudesta neljääntoista vuorokauteen. Suun terveydenhuollossa kuuden kuukauden enimmäisaika kiristyi neljään kuukauteen. Taloustilanne ja henkilöstön saatavuusongelmat huomioden hallitus on antanut eduskuntaan esityksen HE 55/2023 vp, jossa ehdotetaan, että perusterveydenhuollon kiireettömään hoitoon pääsyn enimmäisaika säilytetään 14 vuorokaudessa. Tämä tarkoittaisi, että 1.11.2024 voimaan tulevasta seitsemän vuorokauden hoitotakuusta luovuttaisiin.

Valiokunta pitää tärkeänä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ja pelastusalan henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseksi hallituksen käynnistämää Hyvän työn ohjelmaa, johon hallitus osoittaa kehyskaudella yhteensä 9 milj. euron kertaluonteisen määrärahan. Ohjelma sisältää strategisessa tiekartassa 2022—2027 ehdotettuja henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden turvaamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Valiokunta toteaa, että ohjelman tavoitteiden saavuttaminen edellyttää eri hallinnonaloilla ja myös yhteistyönä niiden välillä toimenpiteitä liittyen muun muassa uudenlaisiin palvelujen toteutustapoihin (ml. digitaaliset ja liikkuvat palvelut sekä etäpalvelut), koulutuspaikkojen lisäämiseen, henkilöstön väliseen työnjakoon, alan veto- ja pitovoiman edistämiseen, rekrytoinnin laajentamiseen sekä tiedolla johtamiseen.

Valiokunta pitää välttämättömänä sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuspaikkojen lisäämistä. Valtion talousarvioesityksessä yliopistoille ja ammattikorkeakouluille osoitetaan hallituskauden aikana yhteensä 41,3 milj. euron lisämääräraha uusiin aloituspaikkoihin. Vuoden 2024 osalta määräraha on suuruudeltaan 11,7 milj. euroa. Lisäaloituspaikat kohdennetaan esityksen mukaan erityisesti työvoimapulasta kärsiville aloille, kuten varhaiskasvatukseen ja sosiaali- ja terveydenhuollon aloille. Valiokunta pitää lisäaloituspaikkoihin kohdistettavaa määrärahaa tärkeänä. Vuoden 2024 määräraha riittää saadun selvityksen mukaan kuitenkin yhteensä ainoastaan alle 1 000 aloituspaikan lisäykseen ja sillä on henkilöstövajeeseen vain vähäinen vaikutus. Valiokunta toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon aloituspaikkojen tarvetta tulee arvioida suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon eri ammattiryhmien työvoimapulaan sekä tulevaan työvoiman tarpeeseen. Aloituspaikkojen lisäykset tulee määrittää siten, että henkilöstön saatavuus turvataan sosiaali- ja terveydenhuollon eri ammattiryhmien osalta lakisääteisesti molemmilla kansalliskielillä.

Hallitus selvittää syksyn 2023 aikana sairaaloiden ja päivystysten kokonaisuutta sosiaali- ja terveysministeriön, valtiovarainministeriön ja hyvinvointialueiden yhteistyönä. Selvityksen tavoitteena on taata mahdollisimman laadukas ja kustannusvaikuttava kansallinen kokonaisuus, jossa otetaan huomioon väestön palvelutarve, osaamisen ja henkilöstön riittävyys, kustannusvaikuttavuus sekä valmius ja varautuminen. Valiokunta pitää tärkeänä, että selvitystyön jatkona uudistetaan erikoissairaanhoidon sairaalaverkon ja päivystyksen kokonaisuutta turvaten palvelujen laatua, potilas- ja asiakasturvallisuutta, henkilöstön riittävyyttä ja palvelujärjestelmän kustannusvaikuttavuutta.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan Kela-korvausten korottamisella pyritään keventämään hyvinvointialueiden taakkaa ja purkamaan perusterveydenhuollon hoitojonoja kohdentamalla hallituskauden aikana kertaluonteista rahoitusta perusterveydenhuollon hoitojonojen pur-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

kuun hallituksen kehittämän uuden Kela-korvausmallin avulla. Hallitus varaa rahoitusta käyttö-tarkoitukseen yhteensä 335 milj. euroa. Hallituksen esityksen HE 41/2023 vp (s. Y 30 ja Y 47) mukaan lääkärin vastaanottopalkkioiden Kela-korvausta ehdotetaan korotettavaksi vuoden 2024 alusta lukien 65,3 milj. eurolla. Lasten ja nuorten neuropsykologisten häiriöiden kuntoutusta ja kuntoutuspalveluja parannetaan Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen kautta määräaikaissa ohjelmassa, johon ehdotetaan 16,75 milj. euroa.

Valiokunta pitää tärkeänä myös 4,0 milj. euron panostusta sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaatio-ohjelmaan, 2,0 milj. euron kohdentamista kansalliseen terveyden- ja hyvinvoinnin ohjelmaan sekä 6,5 milj. euron osoittamista ikäihmisten toimintakyvyn, kotona pärjäämisen ja omaishoitajien tukemiseen.

Valiokunta pitää ihmisten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin sekä työkyvyn ja hyvän mielenterveyden edistämisen näkökulmasta tärkeänä myös hallituksen panostusta Suomi liikkeelle -ohjelmaan, jossa tavoitteena on kääntää liikkuminen kasvuun jokaisessa ikäryhmässä.

Sosiaaliturvamuuutosten yhteisvaikutukset

Hallitusohjelman mukaisesti sosiaaliturvaan ehdotetaan vuoden 2024 talousarviossa useita määräraharavetta pienentäviä uudistuksia, joiden arvioidaan vähentävän valtion menoja asumistuki- ja toimeentulotukimenojen kasvu huomioon ottaen noin 234 milj. eurolla vuonna 2024 ja kehyskauden lopussa n. 1 mrd. eurolla.

Vuoden 2024 alusta kansaneläke- ja kuluttajahintaindeksiin sidottujen etuuksien indeksikorotukset ehdotetaan jäädytettäväksi pois lukien toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, elatustuki ja lääkkeiden vuosiomavastuu. Asumistukea kohdennetaan tukea eniten tarvitseville ja toimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen sääntelyä täsmennetään.

Työttömyysturvan omavastuupäivät palautetaan seitsemään päivään, työttömyysturvan suojaosista ja lapsikorotuksista luovutaan ja työssäoloehdot pidennetään 12 kuukauteen sekä muutetaan tuloperustaiseksi. Lisätalousarviomenettelyllä on tarkoitus saattaa voimaan syyskuusta 2024 alkaen lähinnä työttömyysvakuutusmaksuilla rahoitettuun osuuteen kohdistuvia uudistuksia, kuten työssäoloehdon kertymisen lakkauttaminen palkkatuetussa työssä, työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä luopuminen, vuorotteluvapaajärjestelmän ja aikuiskoulutustuen lakkauttaminen sekä ansioturvan porrastaminen.

Sairausvakuutuksesta maksettavaa ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa ja nuoren kuntoutusrahan tasoa lasketaan.

Kehyskaudella sopeutustoimia on tarkoitus jatkaa asumistukeen, työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen tehtävillä muutoksilla. Asumistuessa on tarkoitus ottaa käyttöön varallisuusharkinta ja yrittäjien tulojen huomioon ottaminen todellisen suuruusena. Toimeentulotukea on tarkoitus uudistaa siten, että se vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä ja selkeyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana perusturvaan kuuluvana etuutena. Työttömyysturvassa on tarkoitus ottaa käyttöön menettely, jossa työmarkkinatuen kielilisan saaminen edellyttää kielitaidon osoittamista.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

Ehdotettujen muutosten taustalla on hallituksen tavoite vahvistaa julkista taloutta, purkaa työnteon kannustinloukkuja ja lisätä työllisyyttä. Muutosten arvioidaan vahvistavan työnteon kannustimia ja keskipitkän aikavälin rakenteellista työllisyyttä noin 60 000—65 000 työllisellä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää kannustinloukkujen purkamista ja työllisyyden lisäämistä tärkeänä tavoitteena sosiaaliturvajärjestelmän kestävyuden näkökulmasta. Työssäkäynnin lisääntyminen lieventää myös etuussäästöjen vaikutuksia, kun osa etuuksia saavista työllistyy. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että valtiovarainministeriön kokonaisarvioinnin mukaan työnteon kannusteet heikkenevät työttömän perusturvaa saavissa yksinhuoltajatalouksissa (Työllistymisten kannusteet vuoden 2024 aikana voimaan astuvissa muutoksissa, valtiovarainministeriön budjettiosasto, rakenneyksikkö 6.10.2023). Myös osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannusteet heikkenevät niin sanottujen suojaosien poistamisen johdosta (Työttömyysturvan suojaosien työllisyysvaikutukset, valtiovarainministeriön budjettiosasto, rakenneyksikkö 6.10.2023).

Eri sosiaaliturvaetuuksien sopeuttamistoimenpiteiden vaikutukset kohdistuvat usein samoihin ihmisryhmiin. Eduskunnan käsiteltävänä olevissa etuusmuutoksia koskevissa hallituksen esityksissä ei arvioida eri sopeuttamistoimenpiteiden yhteisvaikutuksia. Sosiaali- ja terveysministeriö on kuitenkin julkaissut erikseen vuodelle 2024 ehdotetuista sosiaaliturvan muutosten yhteisvaikutuksista muistion, jossa arvioidaan muutosten vaikutuksia kotitalouksien tulonmuodostukseen (Vuoden 2024 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi, sosiaali- ja terveysministeriö 2023).

Sosiaali- ja terveysministeriön pääosin Tilastokeskuksen ylläpitämällä SISU-mikrosimulaatiomallilla tehdyissä laskelmissa on huomioitu ehdotetut muutokset tuloverotukseen, asumistukeen, työttömyysturvaan, lapsilisiin ja opintotukeen sekä sosiaaliturvan indeksikorotusten jäädytykset. Arvioinnissa ovat mukana vain niin sanotut staattiset vaikutukset, joten muutosten vaikutuksia esimerkiksi työllistymiseen ei ole otettu huomioon.

Arvion mukaan ehdotetut muutokset kasvattavat tuloeroja. Esitetyt muutokset kasvattavat suhteellista pienituloisuutta. Kolmen pienituloisimman tulokymmenyksen osuus kotitalouksien yhteenlasketusta käytettävissä olevasta tulosta supistuu. Käytettävissä olevien tulojen suhteelliset muutokset ovat suurimpia pienituloisimmissa tulokymmenyksissä. Kotitalouksia, joiden käytettävissä olevat tulot pienenevät yli kymmenen prosenttia, on eniten kahdessa alimmassa tulokymmenyksessä. Viisi suurituloisinta tulokymmenystä puolestaan kasvattaa tulo-osuuttaan.

Etuudensaajaryhmien välisessä tarkastelussa suhteellisesti suurimmat vaikutukset kohdistuvat opiskelijoihin ja työttömiin ansioturvan saajiin. Eri perhetyyppejä tarkastellessa suhteellinen pienituloisuus kasvaa eniten nuorten aikuisten, yksinhuoltajien sekä vanhempien työikäisten yksin asuvien keskuudessa. Ikäryhmittäisessä tarkastelussa suurimmat vaikutukset kohdistuvat 18—24 vuotiaisiin. Myös ikäryhmissä 25—34 vuotta ja 55—64 vuotta vaikutukset ovat muita ryhmiä suurempia. Yli 65-vuotiaisiin kohdentuvat vaikutukset ovat pieniä, koska eläkkeisiin ei kohdistu säästöjä eläkkeensaajan asumistuen indeksijäädytystä lukuun ottamatta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää myönteisenä, että lapsiperheisiin kohdistuvia vaikutuksia pyritään lieventämään alle kolmevuotiaiden lasten ja monilapsisten perheiden lasten lapsilisiä sekä lapsilisän yksinhuoltajakorotusta korottamalla sekä asumistukeen tehtävällä muutoksella. Koko-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

naisarvioinnin mukaan lapsiperheisiin kohdistuvat vaikutukset ovat pienempiä kuin työikäisiin lapsettomiin kotitalouksiin kohdistuvat vaikutukset. Valiokunta kuitenkin korostaa, että lapsilisän korotukset kompensoivat vain pienen osan esimerkiksi työttömyysturvan lapsikorotusten poistumisesta, koska lapsilisän korotukset ovat määrältään pieniä (10—26 e) ja ne kohdistuvat kaikille lapsilisän saajille. Huojennuksista huolimatta lasten pienituloisuusasteen arvioidaan kasvavan sosiaaliturvaan tehtävien muutosten johdosta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että Suomi on asettanut Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tavoitteiden toteuttamiseksi kansalliseksi tavoitteekseen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden määrää vuoteen 2030 mennessä 100 000 henkilöllä, joista vähintään kolmasosan tulisi olla alle 18-vuotiaita. Valiokunta toteaa, että pienituloisuusastetta lisäävät sosiaaliturvan muutokset vaikeuttavat tavoitteen toteuttamista työllisyyden mahdollisesta lisääntymisestä huolimatta.

Ehdotetut ensisijaisten sosiaaliturvaetuuksien muutokset lisäävät kaikista pienituloisemman väestön tarvetta turvautua pitkäaikaisesti viimesijaiseksi ja väliaikaiseksi etuudeksi tarkoitettuun toimeentulotukeen. Sosiaali- ja terveysministeriön arviossa toimeentulotuen menojen arvioidaan kasvavan 25—30 prosenttia. Arvio ei sisällä täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menojen mahdollista kasvua.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on aikaisemmissa kannanotoissaan kiinnittänyt huomiota siihen, että sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuuden ja työnteon kannusteiden näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista lisätä toimeentulotuen käyttöä (mm. StVM 8/2019 vp, StVM 30/2022 vp). Pitkäaikaisella toimeentulotukiasiakkuudella on todettu myös olevan yhteys hyvinvoinnin ja terveyden ongelmiin, lastensuojelutarpeen lisääntymiseen sekä ylisukupolvisen huono-osaisuuteen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää välttämättömänä, että sosiaaliturvamutosten vaikutuksia yksilöiden ja perheiden toimeentuloon, työllistymiseen ja hyvinvointiin seurataan.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että erillisarviossa arvioidaan vain osan talousarvioesitykseen sisältyvän muutoksen vaikutuksia tulonmuodostukseen. Mikrosimulaatiomallilla tehtyyn arviointiin ei ole pystytty sisällyttämään kuntoutusrahaan esitettyjä muutoksia, asiakasmaksujen nousua, lääkkeiden vuosiomavastuun kohtuullistamista tai toimeentulotukeen tehtäviä muutoksia. Lisäksi indeksijäädytyksen vaikutukset otetaan huomioon vain yhden vuoden osalta, vaikka indeksijäädytysten vaikutukset kumuloituvat koko kehyskauden ajan vuoteen 2027 saakka. Valiokunta pitää välttämättömänä, että kokonaisarvioinnin mahdollistavia vaikutusarviointimalleja kehitetään tietoon perustuvan päätöksenteon tukemiseksi.

Tutkimus- ja koulutusrahoitus

Hallitus esittää valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituslain tavoitteiden mukaisesti, että valtion talousarvion mukainen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus (T&K-rahoitus) on vuonna 2024 yhteensä 2,6 mrd. euroa. Tämä tarkoittaa n. 280 milj. euron kasvua verrattuna vuodelle 2023 budjetoituun kokonaissummaan. Hallitus esittää tästä tutkimusrahoituksen lisäyksestä sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimusrahoitukseen 5 milj. euron tasokorotusta, joka kohdistuu terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopistotasoi-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

seen tutkimukseen. Valtion korvaus terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen on lisäyksen jälkeen yhteensä 35 milj. euroa.

Valtion korvaukseen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutukseen ei ole tulossa muutosta vuoden 2023 valtion talousarvioon nähden (96 milj. euroa + 12 milj. euron AMK-harjoittelukorvaus).

Valiokunta pitää tutkimusrahoituksen 5 milj. euron lisäystä sinänsä myönteisenä, mutta suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon sektorin kokonaisuuteen varsin vähäisenä erityisesti huomioiden rahoituksen lähtökohtainen niukkuus. Valiokunta toistaa aiemman huolensa valtion tutkimus- ja koulutuskorvausten rahoituksen alhaisesta tasosta (mm. StVL 13/2022 vp, s. 6; StVL 16/2021 vp, s. 9; StVL 6/2020 vp, s. 5; StVL 3/2018 vp, s. 3—4; StVL 9/2017 vp, s. 4—5; StVL 7/2016 vp, s. 5). Sekä tutkimuksen että koulutuksen valtion rahoitusta on jo pidemmällä aikavälillä vähennetty merkittävästi. Valiokunta korostaa tutkimukseen sekä koulutukseen kohdennetun rahoituksen keskeistä asemaa palvelujen sisällöllisessä ja laadullisessa kehittämisessä. Kunnat ovat verotusoikeutensa turvin valtion ohella rahoittaneet myös sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimusta ja koulutusta. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä siirryttäessä hyvinvointialueiden pääasialliseen valtion rahoitukseen tulee tutkimukseen ja koulutukseen käytettävän rahoituksen osuutta seurata erikseen ja arvioida sen riittävyttä myös suhteessa palvelujen rahoituksen riittävyyteen. Valiokunta pitää välttämättömänä, että sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksen ja koulutuksen rahoitus turvataan jatkossa valtion toimesta pitkäjänteisesti samalla turvaten tarpeen mukaisten palvelujen saatavuus.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveystoimi valiokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

että hyväksytään seitsemän lausumaesitystä. (Valiokunnan lausumaesitykset)

Valiokunnan lausumesitykset

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa kansallisella ohjauksella, että hoidon vaikuttavuuden parhaat käytänteet otetaan käyttöön kaikkialla.*
2. *Eduskunta edellyttää, että hallitus kiirehtii sosiaali- ja terveystoimien palvelujen henkilöstöpulan ratkaisemista.*
3. *Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy kansallisiin toimiin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten resurssien vapauttamiseksi asiakastyöhön viranomaisohjauksen ja hallintotyön tarkastelun kautta.*

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

4. *Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy viipymättä toimiin koskien sosiaali- ja terveydenhuollon alan työnjakoa kelpoisuusvaatimuksia alentamatta ja potilasturvallisuutta vaarantamatta.*
5. *Eduskunta edellyttää, että hallitus kehittää kokonaisarvioita mahdollistavia vaikutusarviointimalleja tietoon perustuvan päätöksenteon mahdollistamiseksi.*
6. *Eduskunta edellyttää, että hallitus peruu esittämänsä alkoholiverokevennykset.*
7. *Eduskunta edellyttää, että hallitus varaa riittävän rahoituksen Potilasturvallisuuskeskuksen toiminnan ja sen tulevaisuuden turvaamiseksi.*

Helsingissä 9.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilkka Kemppi kesk (osittain)
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd (osittain)
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Minna Reijonen ps (osittain)
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok (osittain)
jäsen Henrik Wickström r
jäsen Ville Väyrynen kok
varajäsen Noora Fagerström kok (osittain)
varajäsen Kaisa Garedeu ps (osittain)
varajäsen Jari Koskela ps (osittain)
varajäsen Milla Lahdenperä kok (osittain)
varajäsen Laura Meriluoto vas

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen
valiokuntaneuvos Päivi Salo
valiokuntaneuvos Harri Sintonen

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 1/kesk

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Keskustan sosiaali- ja terveysvaliokuntaryhmä perustaa arvionsa valtion talousarviosta vuodelle 2024 hallitusohjelmakirjauksiin sekä arvioon siitä, saavatko hallitusohjelmassa annetut lupaukset katetta vuoden 2024 talousarvioesityksessä sekä julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2024—2027.

Keskustan sosiaali- ja terveysvaliokuntaryhmä tunnistaa julkisen talouden vaikean tilan ja tarpeen menojen kasvun hillitsemiselle. Me emme kuitenkaan hyväksy Orpon hallituksen tapaa sopeuttaa menoja leikkaamalla sekä sosiaali- ja terveyspalveluista, että kaikista vaikeimmassa olevien ihmisten sosiaaliturvasta. Pidämme epäoikeudenmukaisena hallituksen valintaa kohdistaa leikkauksiaan erityisesti lapsiin ja perheisiin samaan aikaan kun hallitus aikoo alentaa kaikista suurituloisimpien ihmisten verotusta ja oluen valmisteveroa.

Suomen menestys on perustunut kaikista ihmisistä huolehtimiseen ja koko Suomen elinvoiman vahvistamiseen. Hallituksen politiikka pakottaa nyt hyvinvointialueet tekemään puolestaan ikäviä päätöksiä. Uhkana on, että sosiaali- ja terveyspalveluita tullaan keskittämään lyhyen aikavälin säästöjen aikaansaamiseksi. Nämä toimet voivat johtaa pidemmällä aikavälillä merkittävään kustannusten kasvuun, jos tarpeenmukaisten palveluiden saavutettavuus heikkenee ja hoitoon pääsy hidastuu, eikä apua haeta riittävän ajoissa.

Hallituksen tapa toteuttaa merkittäviä uudistuksia on hyvän lainsäädäntötavan vastainen. Hallituksen esitykset, joilla leikataan merkittävästi sosiaaliturvaa, on valmisteltu nopeasti ja niiden lausuntoajat ovat olleet poikkeuksellisen lyhyitä. Eri lakiesitysten yhteisvaikutusten arviointi on ollut puutteellista. Sosiaaliturvan yhteisvaikutusten arviointi valmistui vasta siinä vaiheessa, kun hallitus oli jo tosiasiallisesti tehnyt talousarvioneuvotteluissaan päätöksen talousarviosta ja siihen sisältyvistä etuusleikkauksista.

Hallitus ei ilmiselvästi ole halunnut tehdä kokonaisarviota siitä, miten menojen sopeuttamistoimet ja linjamuutokset osuvat eri alueille ja samoihin ihmisryhmiin. Hallitus ei ole esimerkiksi teettänyt lainkaan arviota siitä, miten iso osa eri etuuksiin tehtävistä leikkauksista kohdistuu lapsiin ja perheisiin.

Valtiovallan tehtävänä on turvata lakisääteiset peruspalvelut jokaiselle suomalaiselle asuinpaikasta riippumatta. Tämä koskee erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja sekä sivistyksellisiä oikeuksia. Vaikeat ajat vaativat kansallisen eheyden ja yhtenäisyyden vaalimista. Hallituksen politiikka sen sijaan jakaa suomalaisia kahteen joukkoon ja lisää eriarvoisuutta.

Hyvinvointialueiden riittävä rahoitus on turvattava

Ihmisillä on perustuslain mukainen oikeus lakisääteisiin peruspalveluihin asuinpaikasta riippumatta. Valtiovallalla eli maan istuvalla hallituksella on tästä viimesijainen vastuu. Perustuslaista johdetun ns. rahoitusperiaatteen nojalla sekä sosiaali- ja terveydenhuollosta ja pelastustoimesta

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

Eriävä mielipide 1/kesk

vastaaville hyvinvointialueille sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä vastaaville kunnille on varmistettava riittävät voimavarat. Perustuslakivaliokunnan omaksuman tulkintakäytännön nojalla rahoitusperiaatteen toteutumista on arvioitava hyvinvointialue- ja kuntatasolla.

Suomessa toimeenpantiin pitkän valmistelun jälkeen historiallisen suuri sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistus, jolla siirrettiin edellä mainitut tehtävät kunnilta uusien hyvinvointialueiden vastattavaksi. Hyvinvointialueet saavat rahoituksensa valtaosin valtion budjetista, koska hyvinvointialueilla ei ole verotusoikeutta. Jo uudistusta valmisteltaessa oli tiedossa, että toimeenpanovaiheessa voi tulla eteen asioita, jotka vaativat pikaisia muutoksia lakeihin. Jokaisten hallituksen on elettävä ajassa ja oltava tarvittaessa valmis korjaamaan lainsäädäntöä.

Asiantuntijakuulemisten perusteella kaikilla hyvinvointialueilla on ilmennyt rahoituksellisia ongelmia. Ne eivät johdu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta vaan ennakoitua huomattavasti suuremmista tai yllättävistä lisäkustannuksista, kuten Venäjän hyökkäyssodasta Ukrainaan johtuvasta erittäin voimakkaasta inflaatiosta, joka on nostanut sekä hyvinvointialueiden oman toiminnan kustannuksia, että ostopalveluiden hintoja, yleistä linjaa korkeammista sote-palkkaratkaisuista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijäpulasta, jota on pyritty paikkaamaan hyvinvointialueilla omaan toimintaan verrattuna huomattavan kalliilla vuokratyövoimalla.

Näissä olosuhteissa pidämme vastuuttomana hallitusohjelmaan kirjattua yhteensä 1,4 miljardin euron leikkausta hyvinvointialueiden rahoituksesta, joka käytännössä tarkoittaisi sote-lähipalveluiden karsimisia ja palveluihin pääsyn rajoittamista. Muistutamme valtiovarainministeriön 6.3.2023 julkistamassa meno- ja rakennekartoituksessa esitetystä arviosta, jonka mukaan hyvinvointialueiden rahoitusta on käytännössä mahdoton vähentää ilman tehtävien tai velvoitteiden vastaavaa keventämistä. Pidämme siksi hallituksen ohjelmaansa kirjaamaa leikkausehdotusta vastuuttomana ja toteuttamiskelvottomana.

Hallitus ei ole antamassa hyvinvointialueille työkaluja, jotka auttaisivat niitä selviytymään ennakkoimattomista ja suurista kustannuksista. Hyvinvointialueilla ei ole tällöin muuta mahdollisuutta kuin hakea lyhyellä aikajänteellä nopeita säästöjä karsimalla sote-lähipalveluja ja rajoittamalla palvelutarjontaa. Hallitus on vesittämässä toiminnallaan sote-uudistuksen päämäärän perustason sote-palveluiden vahvistamisesta. Painopisteen siirto vaativimmista sote-palveluista perustasoihin palveluihin jää tällöin toteutumatta. Tämä on sekä inhimillisesti että julkisen talouden kannalta väärä ratkaisu ja tulee pidemmällä ajanjaksolla selvästi kalliimmaksi.

Olemme esittäneet hallitukselle kuusi toimenpide-ehdotusta, joilla voidaan turvata hyvinvointialueiden riittävä rahoitus, vastata sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijäpulaan sekä antaa hyvinvointialueiden työntekijöille ja luottamushenkilöille työrauha ja edellytykset uudistaa palveluita. Ehdotuksillemme on tullut vastakaikua myös hyvinvointialueilta. Monet hyvinvointialueet ovat esittäneet alijäämien kattamisvelvoitteen pidentämistä, kuten keskustan eduskuntaryhmä on esittänyt lakialoitteessa (LA 6/2023 vp). Hyvinvointialueille tulisi antaa aikaa tasapainottaa talouttaan pidentämällä alijäämien kattamisaikaa nykyisestä kahdella vuodella.

Matkakustannusten korvausten 300 miljoonan euron pysyvä korvaus tulisi siirtää Kansaneläkelaitokselta hyvinvointialueille, jolloin kokonaiskustannukset tulevat näkyviksi palveluverkko-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 1/kesk

päätöksiä tehdessä. Hallituksen tulisi myös toteuttaa viipymättä hallitusohjelmaan kirjaamansa ammatinharjoittajamallin käyttöönotto.

Valitettavasti hallituksen suhtautuminen ehdotuksiimme on ollut hyvin penseä

Hallituksen esitykset viime vaalikaudella hyväksytyjen hoitajamitoituksen nostamisen ja hoitotakuun määräaikaisten kiristysten voimaantulon siirtämisestä ovat ongelmallisia hyvinvointialueiden palveluiden suunnittelun ja talouden näkökulmasta. Keskustan eduskuntaryhmä kannattaa esityksiä voimaantulon siirtämisestä, mutta pitää välttämättömänä, että niihin varattua rahoitusta ei leikata hyvinvointialueilta. Valiokunnan kuulemisissa on noussut esille, että hyvinvointialueet ovat esimerkiksi solmineet jo sopimuksia, joissa on varauduttu korkeampaan 0,7 hoitajamitoitukseen. Esimerkiksi Pirkanmaan hyvinvointialue on esittänyt, että hoitajamitoituksesta aiheutuu heille 9 miljoonan euron kustannus, vaikka mitoituksen voimaantuloa siirrettäisiin eteenpäin.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen on ristiriidassa sote-henkilöstön saatavuuden parantamisen tavoitteen kanssa

Orpon hallitus on ollut aiheellisesti huolissaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavuudesta ja henkilöstön pysyvyydestä alalla. Hallitus on tästä huolesta huolimatta lakkauttamassa kokonaan hyvin toimineen ja erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa runsaasti käytetyn aikuiskoulutustuen. Kolmannes aikuiskoulutustuen saajista on opiskellut tuen mahdollistamana sosiaali- ja terveydenhuoltoalan koulutuksessa. Näistä henkilöistä yli 60 prosenttia on hakeutunut koulutukseen toiselta alalta. Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut jo aiemmin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattitutkinnon omaaville henkilöille koulutustason nostamisen ja etenemisen alalla uusiin tehtäviin. Sosiaali- ja terveydenhuollon opintoihin sisältyvät käytännön työelämässä tapahtuvia pitkiä harjoitteluja ei yleensä ole mahdollisia suorittaa kokopäiväisen palkkatyössä työskentelyn ohessa. Työllisyysrahaston tutkimuksen mukaan aikuiskoulutustuen mahdollistamat opinnot ovat myös parantaneet työssä jaksamista. Pidämme aikuiskoulutustuen lakkautusta erittäin vahingollisena toimena.

Lapsiperheisiin kohdistuvat leikkaukset ovat kohtuuttomia

Orpon hallituksen ohjelman nimeksi on annettu "Vahva ja välittävä Suomi". Keskustan eduskuntaryhmä jakaa hallituksen tavoitteen työllisyysasteen nostamiseen ja talouden kuntoon laittamisesta. Pitkältä ajalta juontuvat velka- ja alijäämängelmat pitää ratkaista. Suomi tarvitsee työn, turvan ja toivon politiikkaa. Keskustan linja poikkeaa hallituksen linjasta. Keskusta edellyttää, että koko maa ja jokainen suomalainen ihminen pidetään tasa-arvoisesti mukana.

Hallituksen politiikka poikkeaa ohjelman nimestä merkittävästi. Välittäminen ei ulotu yhteiskunnassa kaikista heikoimmassa asemaassa oleviin. Hallitus on esittänyt leikkauksia useisiin sosiaaliturvaetuksiin. Merkittävä osa etuusleikkauksista kohdistuu lapsiin ja perheisiin.

Pidämme erittäin ongelmallisena, että lukuisia eri päätöksiä tehdään ennen kuin niiden yhteisvaikutuksia on arvioitu. Se, että yhteisvaikutusten arviointi valmistui juuri samana päivänä, kun hallitus antoi eduskunnalle budjettiesityksen, osoittaa, että hallituksella ei ollut aikomustakaan ottaa

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 1/kesk

yhteisvaikutusten arviointia huomioon päätöksissä. Yhteisvaikutusten arvioinnissa ja erillisissä hallituksen esityksissä todetaan, että toimeentulotuen tarve kasvaa.

Keskusta edellyttää, että tehtävät päätökset ovat oikeudenmukaisia. Etenkin lapsilta, nuorilta ja perheiltä leikkaaminen on lyhytnäköistä politiikkaa, kun syntyvyys on romahtanut historiallisen matalalle tasolle.

Emme hyväksy leikkausten kohdistamista lapsiin ja perheisiin. Työttömyysturvan lapsikorotusten poisto on suora leikkaus jo valmiiksi taloudellisesti haasteellisessa tilanteessa olevilta perheiltä. Työttömyysturvan suojaosan poisto taas heikentää työteon kannustavuutta ja osa-aikatyön vastaanottamishalukkuutta.

Hallitus nostaa myös sairastamiseen liittyviä kustannuksia korottaessaan jopa 20 % terveydenhuollon asiakasmaksuja ja nostaessaan lääkkeiden vuosiomavastuuta.

Hyvinvointialueiden on myönnettävä asiakasmaksulain mukaan asiakasmaksuista huojennuksia, jos maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Hyvinvointialueiden velvollisuus on asiakasmaksulain mukaan annettava asiakkaalle tieto mahdollisuudesta maksun alentamiseen tai perimättä jättämiseen. Eri hyvinvointialueiden toimintatavat maksuhuojennusten myöntämisessä ja palveluiden käyttäjien tietoisuus mahdollisuudesta saada maksuhuojennus voivat tästä huolimatta vaihdella eri hyvinvointialueilla.

Asiakasmaksujen enimmäismäärän, eli maksukaton, ylittyminen voi jäädä palveluiden käyttäjillä myös huomaamatta, kun vastuu sen seurannasta on palveluiden käyttäjillä itsellään. Paljon palveluita käyttävien ihmisten näkökulmasta olisi parempi, että vastuu asiakasmaksujen seurannasta siirrettäisiin asiakkaalta hyvinvointialueille.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa valtion talousarviota vuodelle 2024 sekä julkisen talouden suunnitelmaa 2024—2027 koskevassa mietinnössään huomioon edellä olevan ja

*että valtiovarainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi kaksi lausumaa(**Eriävän mielipiteen lausumaesitykset**).*

Eriävän mielipiteen lausumaesitykset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus peruu hallitusohjelmassa kuvatut hyvinvointialueiden 1,4 miljardin euron rahoitusleikkaukset.

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa hyvinvointialueille lisää aikaa tasapainottaa talous pidentämällä alijäämän kattamisaikaa nykyisestä kahdesta vuodesta kahdella lisävuodella.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 1/kesk

Helsingissä 9.11.2023

Hilkka Kemppi kesk
Hanna-Leena Mattila kesk

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 2/vihr

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Vihreät haluaa rakentaa reilua ja tasa-arvoista yhteiskuntaa, jossa tausta ei määritä yhdenkään lapsen tulevaisuutta lopullisesti ja jossa jokainen saa avun, hoivan ja turvan, kun sitä tarvitsee. Ilman osaamista ja sivistystä tämä maa ei nouse. Ja ilman nuoria meillä ei ole mitään — ei veronmaksajia, ei vastuunkantajia, ei vanhemmista ikäpolvista huolehtijoita.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan pääluokan loppusumma on viidennes valtion talousarviosta, kasvavat kulut on saatava kuriin, mutta ei lapsilta ja nuorilta ja kriittisistä hyvinvointipalveluista leikkaamalla.

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisesti sosiaaliturvaan tehdään useita määrärahatarvetta pienentäviä uudistuksia, jotka vähentävät valtion menoja n. 1 mrd. eurolla kehyskauden lopussa. Merkittävimpana yksittäisenä säästötoimenpiteenä kansaneläkeindeksiin ja kuluttajahintoihin sidottujen etuuksien indeksikorotukset jäädytetään vaalikaudeksi pois lukien toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet, elatustuki ja lääkekustannusten vuosiomavastuu. Tämä vähentää määrärahatarvetta pääluokassa nimellisesti arvioiden n. 380 milj. eurolla kehyskauden lopussa.

Suomen väestöpyramidi on kääntynyt ylösalaisin, ja aiempaa pienemmät ikäluokat joutuvat kantamaan vastuun niin ikääntyvän väestön hoivasta, eläkkeistä kuin julkisesta velasta ja ilmastokriisistä. Työikäisen palkkamenoihin jo neljänneksen nielaisee kasvavien eläkemenojen kattaminen. Samalla pitäisi kyetä turvaamaan hyvinvointivaltion palvelut myös tuleville sukupolville. Viimeisten vuosikymmenten aikana lapsiperheköyhyys on moninkertaistunut, nuorten ikäpolvien koulutustaso laskenut ja varallisuuskehitys heikentynyt. Hallituksen kaavailema perhepaketti ei taas kohdistu niille lapsiperheille, joilla on kaikista vaikein tilanne. Samaan aikaan vauraus on keskittynyt ennennäkemättömällä tavalla iäkkäälle väestölle. Vihreiden politiikka tähtää siihen, että yhteiskunnan sukupolvisopimus on reilu myös nuorille.

Nyt lapset ja nuoret laitetaan oikeistokonservatiivisen politiikan maksajiksi. Vihreät ei hyväksy leikkauksia heiltä, joilla on valmiiksi vaikeinta. Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi toteuttaisimme työeläkkeisiin maltillisen indeksijarrun pienimpiä eläkkeitä suojaten ja eläkeläisköyhyyttä syventämättä. Orpon hallituksen suunta on päinvastainen, juuri eläkeläiset suojataan indeksijäädytyksiltä.

Hyvinvointi ja oppiminen

Päiväkodeissa ja koulussa muurataan joka päivä hyvinvointivaltion peruskiveä, jonka kautta jokainen lapsi ja nuori on saanut tarvittavat välineet tavoitella unelmiaan yhdessä muiden kanssa. On pettymys, ettei Orpon hallitus panosta lasten koulutuspolun alkuun ja esimerkiksi varhaiskas-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

Eriävä mielipide 2/vihr

vatuksen henkilöstön saatavuuteen. Juuri päiväkotit ja koulut voivat suojata ja kannatella lasta silloin, kun kotona on vaikeaa.

Orpon hallitus kasaa entistä enemmän painetta ja taakkaa nimenomaan lasten ja nuorten niskaan ja kääntää selkäänsä juuri niille nuorille, jotka kipeästi tarvitsisivat näköaloja tulevaisuuteen. Ei ole oikein, että kovimman hinnan joutuvat maksamaan ne, jotka ovat kaikkein vähiten voineet omaan tilanteeseensa vaikuttaa. Leikkaukset lastensuojelusta, nuorisotyöstä, kouluilta, järjestöiltä, kotoutumisesta ja perheiden toimeentulosta syventävät railoja ja murentavat tasa-arvoa yhteiskunnassa.

Vihreät haluaa varmistaa jokaiselle lapselle laadukkaan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, mahdollisuuden opiskella niin pitkälle kuin rahkeet riittävät ja tarvittavan tuen koko koulutuspolun ajan. Nuorten elämässä on oltava tilaa ja tukea erilaisille elämänpoluille, etsimiselle ja suunnan muuttamiselle. Haluamme, että jokainen koulu on hyvä ja että asuinalueet eivät pääse eriytymään. Tämä vaatii rahoitusta ja panostuksia koulutukseen. Jokaiselle nuorelle on turvattava tulevaisuuden mahdollisuuksia lain tällä puolen. Nuorten näköalattomuus on vakava uhka. Orpon hallituksen leikkaukset koulutuksesta ja suoraan nuorilta sekä toimeentulosta, että palveluista ovat harvinaisen lyhytnäköisiä. Me emme niitä hyväksy.

Ehdotamme, että hallituksen koulutusleikkaukset perutaan ja että opettajia ja ohjaajia lisätään niihin kouluihin ja päiväkoteihin, joissa oppilaiden lähtökohdat ovat kaikkein vaikeimmat. Lisäksi ehdotamme, että koulutuspolun alkua vahvistetaan turvaamalla kaksivuotisen esiopetuksen jatko ja kehittämällä 5–8-vuotiaiden esi- ja alkuopetusta kokonaisuutena. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten työoloihin on tehtävä parannuksia, mitkä nostavat alan houkuttelevuutta.

Ehdotamme niin ikään, että hallituksen leikkaukset nuorilta perutaan ja että etsivää nuorisotyötä ja nuorten syrjäytymisen vastaista työtä pikemminkin vahvistetaan. On kestävämpää, että esimerkiksi lastensuojelun jälkihuollon nuoret joutuisivat maksamaan olutveron alennuksen tai että nuorten työllistymistä vaikeutetaan leikkaamalla tehokkaasta ammatillisesta kuntoutuksesta.

Köyhyyden lisääntyminen

Noin 120 000 lasta elää Suomessa köyhyydessä. Jos perheen aikuinen tai aikuiset kamppailevat toimeentulovaikeuksien keskellä, heijastuu köyhyys lapsuuteen ja nuoruuteen. Orpon hallitus leikkaa perheiden toimeentulosta ja asumistuesta vaikka tiedämme, että tuo raha on pois lasten arjen turvasta, ruoasta ja vaatteista. Kaikkein vaikein tilanne on yksin asuvilla alle 35-vuotiailla nuorilla.

Lapsuudessa koettu köyhyys jättää syvät jäljet ja vaikuttaa myös oppimiseen. Orpon hallitus ottaa valtavan riskin syventäessään lapsiperheköyhyyttä Suomessa. Sitä emme voi hyväksyä.

Arvion mukaan ehdotetut muutokset kasvattavat tuloeroja. Esitetyt muutokset kasvattavat suhteellista pienituloisuutta. Kolmen pienituloisimman tulokymmenyksen osuus kotitalouksien yhteenlasketusta käytettävissä olevasta tulosta supistuu. Käytettävissä olevien tulojen suhteelliset muutokset ovat suurimpia pienituloisimmissa tulokymmenyksissä.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

Eriävä mielipide 2/vihr

Suomi on asettanut Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin tavoitteiden toteuttamiseksi kansalliseksi tavoitteekseen vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden määrää vuoteen 2030 mennessä 100 000 henkilöllä, joista vähintään kolmasosan tulisi olla alle 18-vuotiaita. Tämä ei Orpon hallituksen leikkauspolitiikalla tule toteutumaan, päinvastoin. Emme voi hyväksyä köyhyyden lisäämiseen pyrkivää politiikkaa.

Ehdotamme, että pienituloisiin kohdistuvat leikkaukset perutaan ja että sosiaali- ja työttömyys-turvan lapsikorotukset ja lapsilisät säilytetään nykytasoisina.

Kannamme erityisesti myös huolta opiskelijoiden velkaantumisesta ja toimeentulosta. Hallitus vaikeuttaa opiskelijoiden tilannetta leikkaamalla asumistuesta ja jäädyttämällä etuuksien indeksitarkistukset. Nämä muutokset syöksevät opiskelijat entistä suurempaan taloudelliseen ahdinkoon. Taloudellisen tilanteen epävarmuus hidastaa opintoja ja lisää mielenterveysongelmia. Vihreät korottaisi opintorahaa 50 eurolla ensi vuodelle, vähentäisi opintotuen lainapainotteisuutta ja toteuttaisi opintorahan indeksikorotukset. Yhtä ihmisryhmää ei voida jättää köyhyysloukkuun.

Mielenterveys ja inhimillinen työelämä

Joka neljäs lapsi elää perheessä, jossa vanhemmalla on hoitoa vaativa mielenterveysongelma. Jos kotona on mielenterveys- tai päihdeongelmia, on varmaa, että lapsi kantaa perheen haasteita reppusaan myös koululuokkaan. Orpon hallituksen ratkaisu rajata terapiatakuu vain lapsille ja nuorille on riittämätön. Aikuisten pahoinvointi on heidän lastensa lapsuus. Vihreät toteuttaisivat terapiatakuun kaikille.

Mielenterveyskriisi on iso kysymys myös taloudelle ja työllisyydelle. Mielenterveysongelmien hoitamattomuus aiheuttaa yhteiskunnalle 11 miljardin euron kustannukset ja yli puolet työkyvyttömyyseläkkeistä on mielenterveysperustaisia. Hallituksen on herättävä vakavaan mielenterveyskriisiin, mikä maassamme on.

Ehdotamme lisäpanostuksia matalan kynnyksen mielenterveyspalveluihin. Toteuttaisimme todellisen terapiatakuun, jotta jokainen voi saada maksutta apua jo omalta terveysasemalta. Terapiatakuu on paitsi inhimillinen, myös kansantaloudelle tehokas keino pitää ihmiset kiinni työelämässä. Meillä ei ole varaa polttaa ihmisiä loppuun ennen aikaisesti.

Meille on tärkeää huolehtia tehokkaista työllisyyttä vahvistavista palveluista. Joustavat työmarkkinat tarvitsevat rinnalleen ponnahduslaudan, joka auttaa pysymään työn syrjässä kiinni ja nousemaan köyhyydestä silloinkin, kun elämä ei kulje suunniteltuja reittejä.

Sosiaali- ja terveyspalvelut ja rahoitus

Me Vihreät ajattelemme, että ihmisiä pitää auttaa ajoissa. Panostaminen hyvinvoinnin edistämiseen, ongelmien ennaltaehkäisyyn ja tuottavuuden parantamiseen tuo säästöjä, purkaa hoitojonoja ja pitää kustannukset hallinnassa pidemmällä aikavälillä.

Hyvinvointialueet ovat aloittaneet työnsä vaikeassa tilanteessa koronaviruksen jälkimainingeissa. Henkilöstöpula, väestön ikääntyminen ja kustannusten kasvu rasittavat alueiden arkea ja vaikeut-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 2/vihr

tavat toiminnan kehittämistä. Sotekriisiä ei voida ratkaista ilman oikeita vaihtoehtoja rahoitukseen ja työvoimapulaan. Orpon hallitus kuitenkin kieltäytyy turvautumasta työhön johtavaan maahanmuuttoon, tai maakuntaveroon kustannusten kasvun hillitsemiseksi ja alueiden autonomian lisäämiseksi. Me Vihreät emme usko, että työvoimapulaa voidaan selättää ilman työhön johtavaa maahanmuuttoa. Me tarvitsemme tekijöitä ja politiikan, jota toteuttamalla pidämme Suomen houkuttelevana kansainvälisessä kilpailussa.

Vihreiden tavoitteena on turvata nopea hoitoon pääsy ja yhdenvertaiset palvelut. Ehdotamme, että hallituksen Kela-korvauksiin syyttämät rahat kohdennetaan hyvinvointialueille hoitojonojen purkuun ja vanhuspalveluiden vahvistamiseen.

Nyt hallituksen esitys, jonka mukaan Kela-korvausten korottamisella pyritään keventämään hyvinvointialueiden taakkaa ja purkamaan perusterveydenhuollon hoitojonoja kohdentamalla hallituskauden aikana kertaluonteista rahoitusta perusterveydenhuollon hoitojonojen purkuun hallituksen kehittämän uuden Kela-korvausmallin avulla, käytännössä ohjaa jo hyväosaisia ihmisiä yksityisten palveluiden piiriin, eivätkä korotuksesta hyödy eniten apua tarvitsevat.

Osan rahoituksesta Vihreät korvamerkitsisi hedelmöityshoitojen Kela-korvauksiin niin, että kaikkien niitä toivovien lapsitoiveet voisi toteutua. Kela-korvauksen on ehdottomasti kohdeltava kaikkia yhdenvertaisesti perhemuodosta riippumatta.

Henkilöstövajetta on etenkin lasten, nuorten ja perheiden sekä ikääntyneiden palveluissa. Lisäksi henkilöstön riittävyyteen ja saatavuuteen liittyviä ongelmia on esiintynyt koko Suomen alueella erityisesti lastensuojelussa sekä mielenterveyspalveluissa. Terveyskeskusten lääkäri- ja hammaslääkäri-vaje on huomattava. Hyvinvointialueiden vaikeutunut työvoimapula on heikentänyt myös erikoissairaanhoidon kiireettömän hoidon saatavuutta. Erityisesti psykiatrista erikoissairaanhoidoa odottavien lukumäärät ovat olleet voimakkaassa kasvussa viime vuosina. Hallituksen esityksessä ei oteta huolta tarpeeksi vakavasti. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön koulutuspaikkoja tulee lisätä, mutta myös työoloja, palkkausta ja alan houkuttelevuutta kehittää kriittisenä konaisuutena, mikä on hyvinvointiyhteiskuntamme elinehto.

Emme myöskään voi ymmärtää miten hallitus aikoo turvata palvelut leikkaamalla kolmannelta sektorilta, missä palveluita tuotetaan laadukkaasti ja kustannustehokkaasti. Avustuksiin yhdistyksille ja säätiöille terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tehdään hallitusohjelman mukaisesti valtionavustusten tason vähennys, joka on 50 milj. euroa kehyskauden alussa ja 100 milj. euroa kehyskauden lopussa. Avustusmomentin taso laskee kehyskauden lopussa 282,8 milj. euroon. Tätä me Vihreät emme voi ymmärtää.

Hyvinvointialueiden talouteen on luotava liikkumavaraa. Valtion tulee helpottaa vuokralääkärikustannusten hillitsemistä ja estää äkkijyrkät leikkaukset antamalla lisäaikaa alijäämien kattamiseen. Ottaisimme käyttöön hyvinvointialueita kannustavan maakuntaveron ja vahvistaisimme alueiden autonomiaa vaikuttavimpien hoitomuotojen hyödyntämisessä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on nostettu esiin huoli hyvinvointialueiden rahoituksen riittämättömyydestä. Hyvinvointialueet kiinnittävät huomiota siihen, että alueiden talouksien mittavat alijäämät osoittavat, että valtion rahoituksen taso on riittämätön kattamaan perustuslais-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 2/vihr

sa turvattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastuspalvelujen kustannuksia. Tämä huoli on otettava vakavasti, sillä se voi pahimmillaan romuttaa koko uudistuksen.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

*että valtiovarainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi 3 lausumaa (**Eriävän mielipiteen lausumaesitykset**).*

Eriävän mielipiteen lausumaesitykset

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii ja toimeenpanee laaja-alaisen ja kunnianhimoisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus valmistelee ja tuo eduskunnan käsiteltäväksi esityksen terapiatakuusta kaikenikäisille.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa, että hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne ei johda lyhytnäköisiin leikkauksiin, jotka kasvattavat kustannuksia pitkällä aikavälillä.*

Helsingissä 9.11.2023

Bella Forsgrén vihr

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 3/vas

Eriävä mielipide 3

Perustelut

Hyvinvointialueiden alijäämän arvioidaan olevan tänä vuonna 1,2 miljardia euroa ja useilla alueilla suunnitellaan leikkauksia, jotka aiheuttaisivat peruuttamatonta vahinkoa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluille. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä tehty lainsäädäntö ja rahoitusmalli eivät kaikilta osin sovellu tilanteeseen, jossa kustannukset nousevat odotettua nopeammin ja hyvinvointialueet ovat jo lähtötilanteessa raskaasti alijäämäisiä, ja siksi korjaavia toimia tarvitaan.

Sen sijaan, että hallitus ryhtyisi korjaaviin toimiin, se esittää hyvinvointialueiden rahoituksen leikkaamista vuoden 2024 talousarvioesityksessään. Lykkäämällä vanhuspalveluiden hoitajamitoitusta sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksesta leikataan 89 miljoonaa euroa, hoitotakuun heikentämisellä 5 miljoonaa euroa ja lastensuojelun jälkihuollon ikärajan nostamisella 24 miljoonaa euroa. Vastoin useimpien asiantuntijoiden kantaa hallitus käyttää rahaa yksityisen hoidon Kela-korvauksien korottamiseen, mikä hyödyttää lähinnä niitä keski- ja hyvätuloisia, jotka jo ennestään käyttävät yksityisiä palveluita, eikä tosiasiaassa auta purkamaan hoitojonoja. Siksi nämä rahat tulisi kohdistaa hyvinvointialueiden rahoituksen vahvistamiseen.

Vasemmistoliitto katsoo, että hallituksen esittämät lyhytnäköiset leikkaukset sosiaali- ja terveydenhuoltoon pitäisi kokonaisuudessaan perua. Vanhuspalveluiden 0,7-mitoituksen lykkääminen johtaisi monissa yksiköissä henkilöstön vähentämiseen ja uhkaisi kiihdyttää henkilöstön pakoa alalta. Luopuminen pysyvästi 7 päivän hoitotakuusta vesittäisi sote-uudistuksen tavoitteen painopisteen siirtämisestä perustason palveluihin. Leikkaukset lastensuojelun jälkihuollosta heikentävät vaikeimmassa asemassa olevien ja paljon erilaista tukea tarvitsevien yli 23-vuotiaiden nuorten tilannetta, mikä uhkaa johtaa inhimillisen kärsimyksen lisäksi kasvaviin kustannuksiin nuorten syrjäytymisen lisääntyessä.

Välittömänä toimenpiteenä hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän rahoitusta vuodelle 2024 tulisi korottaa 500 miljoonalla eurolla, jotta palveluiden hallitsemattomalta alasajolta vältytään kustannuksien kasvaessa odotettua nopeammin. Samalla on ryhdyttävä pikaisesti valmistelemaan sote-rahoituslainsäädännön korjaustoimenpiteitä siten, että hyvinvointialueiden alijäämän kattamisvelvoite pidennettäisiin vähintään neljään vuoteen, hyvinvointialueiden kustannusindeksi päivitetäisiin vastaamaan paremmin alueiden todellisia menoja ja lisäksi hyvinvointialueille annettaisiin verotusoikeus. Vuoden 2024 budjettiin tulisi myös sisällyttää erillisrahoitus ympärivuorokautisten yhteispäivystyssairaaloiden säilyttämiseksi Savonlinnassa ja Kemissä.

Vuoden 2024 talousarvioesitys sisältää historiallisen suuret sosiaaliturvaleikkaukset, jotka toteutuessaan tiputtavat kymmeniä tuhansia suomalaisia köyhyyteen ja syventävät ennestään pienituloisten ahdinkoa. Vastoin lupauksiaan hallitus ajaa erityisesti monet lapsiperheet kohtuuttomaan tilanteeseen, kun kuukausittaiset tulot voivat leikkaantua jopa useilla sadoilla euroilla. Hallituksen oman arvion mukaan yli 100 000 suomalaista menettää yli 10 prosenttia tuloistaan. Toimeentulotuen tarve tulee kasvamaan 25—30 prosentilla, kun edellisellä hallituskaudella toimeentulotuen menot saatiin kääntymään laskuun ja toimeentulotukea saavien lapsiperheiden määrä ennä-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 3/vas

tyksellisen alhaiseksi. Tämä tulee tutkitusti lisäämään ylisukupolvisia sosiaalisia ongelmia sekä nuorten ja lasten pahoinvointia.

Hallitus perustelee leikkauksia työllisyydellä, mutta toimeentulotuen tarpeen kasvaessa räjähdysmäisesti yhä useampi henkilö putoaa kaikkein pahimpaan kannustinloukkuun, jossa työn teolla ei voi käytännössä juurikaan kasvattaa omia tulojaan. Erityisesti yleisen asumistuen leikkaukset heikentävät laajasti työn tekemisen kannusteita, kun tuen tasoa leikataan ja ansiotulovähennys poistetaan, minkä myötä suuri osa matalapalkkatyötä tekevistä putoaa toimeentulotuen varaan. Yleisen asumistuen leikkauksien onkin arvioitu pahentavan työvoimapulaa erityisesti pääkaupunkiseudulla. Samalla hallitus on poistamassa työttömyysturvasta 300 euron suojaosan, mikä heikentää lyhytaikaisen tai osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannusteita.

Hallitus on heikentämässä rajusti ansiosidonnaista työttömyysturvaa tilanteessa, jossa työttömyys uhkaa suhdanteen takia kasvaa voimakkaasti esimerkiksi rakennusalalla. Kasvava joukko ihmisiä jää pelkän työmarkkinatuen varaan ja erityisesti lapsikorotuksen poistaminen vaarantaa työttömäksi jäävien lapsiperheiden toimeentulon. Hallitus ei myöskään saavuta ansioturvaleikkauksilla väitettyjä säästöjä, koska ne kohdistuvat suurilta osin Työllisyysrahastolle ja valuvat työttömyysvakuutusmaksujen alentamiseen. Osa työttömyysturvaleikkauksista jopa heikentää valtion taloutta, kun yleisen asumistuen ja toimeentulotuen menot kasvavat.

Elinkustannuksien kasvaessa nopeasti on vastuutonta, että hallitus esittää useimpien kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien tason jäädyttämistä. Hallituksen esityksen mukaan yksin tämä esitys tulee tiputtamaan hallituskaudella yli 40 000 henkilöä köyhyyteen, joista noin 4 000 on lapsia. Joukossa on paljon esimerkiksi sairaita ja työkyvyttömiä henkilöitä, joilla ei ole mahdollisuutta omilla toimillaan parantaa tulotasoaan.

Samalla kun hallitus omilla päätöksillään kääntää toimeentulotuen menot nousuun, se kiristää toimeentulotuen myöntämiskriteereitä siten, että yhä useammalta asumisnormia kalliimmassa asunnossa asuvalta leikataan tukea riippumatta siitä, onko alueella tosiasiallisia mahdollisuuksia löytää halvempaa asuntoa. Näin hallitus kajoaa perustuslain 19 §:n turvaamaan ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään toimeentuloon.

Hallitus esittää merkittävää tasoleikkausta myös nuorten kuntoutusrahaan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaan kuntoutusrahaan. Hallituksen esityksen mukaan leikkaukset voivat vaikuttaa heikentävästi asiakkaan motivaatioon osallistua kuntoutukseen. Lisäksi esityksen mukaan nuoren kuntoutusrahan tason jäädessä takuueläkkeen tason alle, työkyvyttömyyseläkettä saavien nuorten lukumäärä voi kasvaa, mikä heikentää myös työllisyyskehitystä. Yhdistettynä hallituksen kaavaillemiin ammatilliseen kuntoutukseen kohdistuvien leikkauksien kanssa nämä päätökset tulevat lisäämään nuorten syrjäytymistä sekä heikentämään työllisyyttä ja sitä kautta julkista taloutta.

Vasemmistoliitto katsoo, että kaikki sosiaaliturvaleikkaukset on peruttava, työttömyysturvan suojaosa on korotettava 500 euroon työnteon kannusteiden parantamiseksi ja lisäksi yrittäjien sosiaaliturvaa tulisi vahvistaa säätämällä korona-aikana käytössä ollut yrittäjien työmarkkinatuki pysyväksi. Lisäksi lääkekustannuksien vuosiomavastuu tulisi vuoden 2023 tapaan jäädyttää ensi vuonna sairastamisen kustannuksien hillitsemiseksi.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

*että valtiovarainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi yhden lausuman (**Eriävän mielipiteen lausumaesitys**).*

Eriävän mielipiteen lausumaesitys

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ryhtyy toimenpiteisiin hyvinvointialueiden taloustilanteen helpottamiseksi alijäämän kattamisvelvoitetta pidentämällä, rahoituksen jälkitarkistusta aikaistamalla sekä päivittämällä hyvinvointialueindeksiä.

Helsingissä 9.11.2023

Laura Meriluoto vas

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 4/sd

Eriävä mielipide 4

Perustelut

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnossa on nostettu esiin hallituksen esittämät leikkaukset sosiaaliturvaan, niiden tuloeroja kasvattava vaikutus sekä toimeentulotukiriippuvuuden lisääntyminen. Lausunnossa on kiinnitetty hyvin huomiota mm. tarpeeseen lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksen aloituspaikkoja sekä hyvinvointialueiden rahoituksen riittämättömyys. Haluamme eriävässä mielipiteessä tuoda esiin vaihtoehtomme hallituksen epäoikeudenmukaisesti kohdentamalle leikkauspolitiikalle.

Hallitus on tehnyt arvovalinnan, jolla se kohdistaa talouden tasapainottamistoimet pienituloisiin ihmisiin ja julkisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Hallituksen puolentoista miljardin euron leikkaukset sekä sosiaalietuuksiin että sosiaali- ja terveyspalveluihin ovat täysin kohtuuttomat. Emme hyväksy hallituksen epäoikeudenmukaista leikkauspolitiikkaa, joka kohdistuu säästöin, etuusleikkauksin ja palveluiden heikennyksin yhteiskunnassamme heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin, pienituloisiin, työttömiin ja lapsiperheisiin. Hallituksen toimet vaikeuttavat julkisten palveluiden saamista, pudottavat köyhyysrajan alle kymmeniä tuhansia suomalaisia ja heikentävät merkittävästi pienituloisten ihmisten asemaa.

Hyvinvointialueille turvattava työrauha ja riittävä rahoitus

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa hyvinvointialueet nostivat esiin huolen niiden rahoituksen riittämättömyydestä. Valtion rahoituksen taso on alueiden mukaan riittämätön kattamaan perustulaislaissa turvattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä pelastuspalvelujen kustannuksia. Hyvinvointialueet ovat esittäneet alijäämän kattamiskauden pidentämistä talouden sopeuttamisen mahdollistamiseksi. Myös hyvinvointialueindeksi on tarkentunut merkittävästi alaspäin kevään 2023 julkisen talouden suunnitelmasta, eikä vastaa todellista hyvinvointialueiden kustannusten kasvua. Pidämme tärkeänä, että hyvinvointialueet pystyvät vastaamaan sote-uudistuksen tavoitteisiin paremmista, oikea-aikaisista sote-palveluista ja yhtenäisistä palveluketjuista, joilla turvataan suomalaisten hyvinvointia. Hallituksen tulisi arvioida mahdollisuudet maksaa vuodelle 2025 tulevalta rahoituksen jälkikäteistarkastuksesta osa ennakoon jo vuonna 2024 alueiden maksukyvyn varmistamiseksi. Riittämätön rahoitus suhteessa palvelutarpeisiin voi johtaa epätarkoituksenmukaisiin ja lyhytnäköisiin leikkauksiin sen sijaan, että toimintaa kehitettäisiin kansalaisten parhaaksi, palveluiden vaikuttavuuteen satsaten.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on esittänyt, että sote-uudistuksen tavoitteita olisi mahdollista saada aikaan ohjaamalla hyvinvointialueita voimakkaasti uudistumaan sekä tukemalla tätä muutosta yhteiseen tietopohjaan ja tiedonhallintaan pohjautuen. Kuulemisissa on viitattu SITRAn selvitykseen, jonka mukaan hyödyntämällä tehokkaasti tietoon perustuvaa johtamista saavutettaisiin huomattavia vaikuttavuus ja tehokkuussäästöjä ja voitaisiin myös vapauttaa ammattilaisten työpanosta. Tällaisen datapohjaisen johtamisen avulla voitaisiin saavuttaa yli 700 miljoonan euron vuosittaiset kustannussäästöt, samanaikaisesti vapauttaen tuhansien ammattilaisten työpanos ja säästäten miljoona sairauspoissaolopäivää vuosita-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 4/sd

solla. Katsomme, että tiedonhallintaa ja tiedolla johtamista tulee edistää hyvinvointialueilla kansallisella ohjauksella.

Perustason palveluita vahvistettava

Sote-uudistuksessa tarkoitus on ollut siirtää painopiste perustason palveluihin, mutta hallitus leikkaa hyvinvointialueilta peruspalveluiden vahvistamiseen varattua rahoitusta. Hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen (0,7) voimaantuloa lykätään yli neljällä vuodella, eli kaikkein eniten hoivan tarpeessa olevilta vanhuksilta ympärivuorokautisessa palveluasumisessa leikataan 89 miljoonaa euroa vuosittain koko hallituskauden ajan. Hallitus pysäyttää myös perustason kiireettömään hoitoon pääsyn tiukentamisen, eli jättää hoitotakuun 14 vuorokauteen. Tästä arvioidaan säästöä ensi vuodelle 5 miljoonaa euroa, ja jatkossa 30 miljoonaa euroa vuosittain. Hallitus leikkaa myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevilta nuorilta laskemalla lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa 23 vuoteen. Lastensuojelun säästökseen lasketaan ensi vuodelle 12 miljoonaa euroa ja jatkossa 24 miljoonaa euroa. Säästötavoitteen toteutuminen on epätodennäköinen ja saattaa johtaa suurempiin kustannuksiin elämäntilanteen vaikeutuessa ja palvelutarpeen kasvaessa.

Pidämme säästöesityksiä lyhytnäköisinä ja huonosti perusteltuina. Kehitys kohti aiemmin eduskunnassa hyväksytyjä tavoitteita on sekä henkilöstömitoituksen että hoitotakuun osalta edennyt johdonmukaisesti ja odotusten mukaisesti. Nyt hallitus pysäyttää kehityksen ja vie hyvinvointialueilta rahat näiden tärkeiden peruspalveluiden vahvistamiseen. Hoitotakuun tiukennuksesta luopumisesta ja rahojen leikkaamisesta alueilta hallitus ottaa myös riskin EU:n Kestävän kasvun -ohjelmärahoituksen mahdollisesta takaisinperinnästä (hoitotakuun osalta 95 miljoonaa euroa). Katsomme, että hallituksen esittämistä leikkauksista on luovuttava ja satsattava peruspalveluiden kehittämiseen. Seitsemän päivän hoitotakuu sisältää myös mielenterveyden palveluihin pääsyn. Katsomme, että mielenterveyden palveluita pitää edelleen vahvistaa ja luoda mielenterveystakuu, jossa koko maahan luodaan Terapiat etulinjaan -toimintamallin mukainen hoitopääsy mielenterveyspalveluissa. Lisäksi työttömien terveystarkastuksiin on satsattava ja otettavat toimivat parhaat mallit käyttöön koko maassa niin, että terveystarkastukset myös johtavat tarpeenmukaisten palveluiden saamiseen ja uudelleen työllistymiseen, mikäli terveydelliset ongelmat ovat estäneet työllistymisen. Pidämme tärkeänä sitä, että valiokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle hallituksen esittämän alkoholiverokevennyksen peruuttamista.

Hallitus satsaa hoitoon pääsyyn nostamalla yksityisen lääkärivastaanoton Kela-korvausta vuonna 2024. Tähän käytetään 65 miljoonaa euroa ja tarkoitus on, että lääkärikäynnistä asiakkaalle korvataan 30 euroa. Asiantuntija-arvioiden mukaan tämä malli ei tuo vaikuttavinta terveyshyötyä ja kohdistuu helposti asiakkaille, jotka joka tapauksessa käyttäisivät yksityistä palvelua. Yksityisen sektorin lääkärikapasiteettia on tarpeellista hyödyntää hoitovelan purkamisessa ja hoitoon pääsyn nopeuttamisessa, mutta kokonaisuuden kannalta hallittavampi on malli, jossa raha ohjataan hyvinvointialueille, jotka tekevät hankinnat yksityisiltä palveluntuottajilta.

Meille sote on sitä, että ihminen pääsee hoitoon ja tulee hoidetuksi entistä nopeammin. Palveluiden tulee parantua, hoidon jatkuvuus turvata. Hallitus edistää terveysbisnestä ideologisesti mallilla, joka ei ole kustannustehokas ja järkevä tässä julkisen soten työvoimapulassa. Esitämme, että hallituksen yksityiseen terveysbisnekseen osoittamat puolen miljardin lisäresurssit ohjataan hyvinvointialueille hoitoon pääsyyn, hyödyntäen järkevästi ja kustannustehokkaasti markkinoita

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 4/sd

apuna. Julkinen sote on isäntä, yksityinen soterenki. Veronmaksajien rahaa ei voi sysätä markkinoille tehottomasti, vaikka se ideologisista syistä sopisikin. On aika saada terveysbisnes kuriin ja suitsia markkinoita.

Esitämme myös, että lainsäädännöllä rajattaisiin vuokratyövoiman hankintojen käyttöä ja kestoja, rajoitetaan vuokratyön kustannuksia säättämällä enimmäiskatosta, selvitetään keinoja rajoittaa voitontavoittelua sotessa, velvoitetaan yleislääkäri- ja erikoislääkäriopiskelijat harjoitteluun julkiselle riittäväksi ajaksi, lisätään sote-alan koulutusta, myös lääkärinkoulutusta.

Esitimme useita sote-järjestelmää tehostavia toimia myös hallitustunnusteluissa. Ensimmäkin monikanavarahoitusta purettaisiin asteittain. Vähennettäisiin sote-ict-kustannuksia yhteishankinnoin ja lisättäisiin datan liikkuvuutta. Ulotettaisiin hoidon vaikuttavuuden parhaat käytänteet kaikkialle. Vapautettaisiin resursseja asiakastyöhön viranomaisohjauksen ja hallintotyön tarkastelun kautta. Muutettaisiin työnjakoa ja vähennettäisiin työvoimapulaa työmarkkinaosapuolten linjauksin. Julkinen talous tulee mitoittaa niin, että ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin voidaan investoida. On väärä arvovalinta, että taloudellisen kestävyysvajeen tilkitsemiseksi hallitus on valmis lisäämään sosiaalista kestävyysvajetta.

Hallituksen leikkaukset etuuksiin lisäävät eriarvoisuutta

Hallitus tekee kehyskaudella merkittävät leikkaukset asumistukeen, työttömyysturvaan, eräiden etuuksien indeksitarkistuksiin, toimeentulotukeen sekä kuntoutustukiin. Pidämme hallituksen leikkauslinjaa lyhytnäköisenä ja hyvin epäoikeudenmukaisena, kun samaan aikaan kohdennetaan verokevennyksiä erityisesti suurituloisille. Valitun säästöpolitiikan seurauksena toimeentuloerot kansalaisten välillä kasvavat ja eriarvoisuus yhteiskunnassa syvenee.

Yhteistä näille leikkauksille on, että vaikutukset kasautuvat samoihin ihmisiin ja perheisiin, yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu ajoissa — eikä vielä kukaan kokonaan — ja kaikki esitykset ovat olleet huomattavan lyhyen aikaa lausuntokierroksella. Sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt osasta sosiaaliturva- ja veromuutosten yhteisvaikutuksista muistion, jonka mukaan hallituksen esitykset kasvattavat tuloeroja ja suhteellista pienituloisuutta. Myös lasten pienituloisuusaste kasvaa. Suhteellisesti suurimmat vaikutukset kohdistuisivat opiskelijoihin ja työttömiin ansioturvan saajiin. Perhetyypeistä suhteellinen pienituloisuus kasvaa eniten nuorten aikuisten, yksinhuoltajien sekä vanhempien työikäisten yksin asuvien keskuudessa. Ikäryhmittäisessä tarkastelussa suurimmat vaikutukset kohdistuvat 18—24-vuotiaisiin. Todella huomattavia yli 10 % tulonmenetyksiä kokeviin kotitalouksiin kuuluu vajaat 3 prosenttia väestöstä. Kolmen pienituloisimman tulokymmenyksen osuus kotitalouksien yhteenlasketusta käytettävissä olevasta tulosta supistuu.

Valiokunnan saamien selvitysten mukaan esitetyt toimenpiteet heikentävät perusturvan riittävyyttä ja kasvattavat toimeentulotuen roolia merkittävästi. Vuonna 2024 koko väestön tasolla laskennalliseen toimeentulotukeen oikeutettujen henkilöiden määrän arvioidaan kasvavan noin 25 %:lla ja laskennallisen toimeentulotuen arvioidaan lisääntyvän noin 81 %:lla sitä saavilla. Kokonaisuudessaan laskennallisten toimeentulotukimenojen arvioidaan kasvavan noin 32 %:lla vuonna 2024.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 4/sd

Ensisijaisten etuuksien leikkaaminen ei ole järkevää sosiaalipolitiikkaa, etenkin jos se tarkoittaa toimeentulotuen käytön lisääntymistä ja tukiriippuvuuden syvenemistä. Toimeentulotuki on tarkoitettu viimesijaiseksi, lyhytaikaiseksi tueksi. Tarkoitus ei ole ollut paikata pitkäaikaisesti riittämätöntä ensisijaista sosiaaliturvaa vaan auttaa tilapäisten vaikeuksien yli tai ehkäistä sellaisten syntymistä.

Hallitus esittää leikkausta myös toimeentulotukeen kiristämällä toimeentulotuessa hyväksytyjen asumismenojen huomioimista. Esitys vaikeuttaa monen erittäin pienillä tuloilla sinnittelevän ihmisen elämää. Toimeentulotukeen ei voi tehdä harkitsemattomia muutoksia säästötavoite edellä. Hallituksen leikkaus vaikeuttaa ihmisten elämää, syventää osattomuutta, lisää häätojen määrää ja asunnottomuutta.

Tunnistamme tarpeen kehittää sosiaaliturvaa ja olemme esittäneet ratkaisuksi yleisturvaa, kolmiportaista sosiaaliturvamallia, joka takaa ihmisen riittävän toimeentulon ja tarvittavat palvelut yhteen nivottuna vaihtuvissa elämäntilanteissa. Emme hyväksy hallituksen hätäisesti, ilman riittäviä vaikutusarvioita, esittämiä leikkauksia sosiaaliturvaetuuksiin. Kun leikkaukset perutaan, myös toimeentulotuen ja asumistuen tarpeen kasvu vähenee merkittävästi.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

*että valtiovarainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi 25 lausumaa (**Eriävän mielipiteen lausumaesitykset**).*

Eriävän mielipiteen lausumaesitykset

- 1. Eduskunta edellyttää, että hyvinvointialueille myönnetään lisää aikaa alijäämän kattamiseen ja kiirehtii hallitusta tuomaan lainmuutoksen käsittelyyn viipymättä.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että vuodelle 2025 tulevasta rahoituksen jälkikäteistarkastuksesta myönnetään ennakkoerä jo vuonna 2024 ja kiirehtii hallitusta tuomaan lainmuutoksen käsittelyyn viipymättä.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus käynnistää valmistelun, jotta hyvinvointialueindeksi vastaisi paremmin kohonneita sote-kustannuksia.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että hallitus tarkistaa arviointimenettelyn kriteerit ja käynnistää tarvittavat lainsäädännön muutokset.*
- 5. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu esittämistään noin 1,4 miljardin euron sosiaali- ja terveyspalveluiden leikkauksista.*

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 4/sd

- 6. Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa hyvinvointialueille työrauhan ja varaa riittävän rahoituksen sote-palveluiden järjestämiseen.*
- 7. Eduskunta edellyttää, että hallitus rajaa lainsäädännön muutoksilla vuokratyövoiman hankintojen käyttöä ja kesto.*
- 8. Eduskunta edellyttää, että hallitus hillitsee vuokratyön kustannuksia säätämällä enimmäiskatosta.*
- 9. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää keinoja rajoittaa voitontavoittelua sotessa.*
- 10. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin, jotta yleislääkäri- ja erikoislääkäriopiskelijat voidaan saada harjoitteluun julkisiin sote-palveluihin riittäväksi ajaksi.*
- 11. Eduskunta edellyttää, että hallitus lisää sote-alan koulutusta, myös lääkärikoulutusta.*
- 12. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu esittämistään noin 1,5 miljardin euron sosiaaliturvan ja toimeentulon leikkauksista sekä indeksijäädytyksistä.*
- 13. Eduskunta edellyttää, että hallitus varaa riittävät resurssit ja toteuttaa niillä mielen-terveystakuun, jolla koko maassa otetaan käyttöön Terapiat etulinjaan -toimintamallin mukainen hoitoonpääsy mielenterveyspalveluissa. Terapiat etulinjaan -hankkeen toimintamalli ja osaamiskeskukset vakinaistetaan, psykososiaaliset hoidot ja digitaaliset mielen-terveyspalvelut otetaan käyttöön kaikilla hyvinvointialueilla.*
- 14. Eduskunta edellyttää, että hallitus toteuttaa 7 päivän hoitotakuun nykylainsäädäntöä muuttamatta.*
- 15. Eduskunta edellyttää, että hallitus varaa riittävät resurssit, jotta kaikilla hyvinvointialueilla voidaan toteuttaa parhaiden toimintamallien mukaisesti työttömien terveystarkastukset ja tarpeen mukaiset palvelut.*
- 16. Eduskunta edellyttää, että hallitus tuo viipymättä eduskuntaan esitykset vammaispalvelulain lapsia koskevista parannuksista ja henkilökohtaisesta avusta, jotka jäivät tulemata voimaan vammaispalvelulain voimaantulon lykkäämisen vuoksi.*
- 17. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laske-
misesta 23 ikävuoteen.*
- 18. Eduskunta edellyttää, että hallitus toteuttaa 0,7:n hoitajamitoituksen nykylainsäädän-
töä muuttamatta.*
- 19. Eduskunta edellyttää, että hallitus valmistelee kansalliset toimet, joilla joudutetaan
terveysdatan liikkuvuutta ja tehdään digitaalisia yhteishankintoja.*

Valiokunnan lausunto StVL 2/2023 vp
Eriävä mielipide 4/sd

20. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu hoitotakuun leikkaamisesta välttääkseen EU:n Kestävän kasvun ohjelmaan liittyvän riskin noin 95 miljoonan euron takaisinperinnästä.

21. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu huonosti vaikuttavasta Kela-korvausten nostosta sekä suunnittelemansa Kela-mallin toteutuksesta ja ohjaa lisärahoituksen hyvinvointialueille hoitovelan purkamiseen.

22. Eduskunta edellyttää, että hallitus jatkaa monikanavarahoituksen purkamista asteittain ja hallitusti.

23. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin työvoimapulan helpottamiseksi työmarkkinaosapuolten 15.2. tekemien linjauksien pohjalta.

24. Eduskunta edellyttää, että hallitus mitoittaa julkisen talouden niin, että ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin voidaan tehdä tarpeelliset investoinnit.

25. Eduskunta edellyttää, että hallitus turvaa rahoituksen Kemin ja Savonlinnan sairaaloiden jatkolle.

Helsingissä 9.11.2023

Ilmari Nurminen sd
Krista Kiuru sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd